

Abszolutizmus: korlátlan királyi hatalmon alapuló kormányzati rendszer Európában a 16 – 17. században. Az uralkodó a tőle függő hivatalnok hálózatra, a zsoldos hadseregre, és a bírói szervezetre támaszkodva irányítja az országot. Az uralkodó kezében van a végrehajtó, törvényhozó és igazságszolgáltató hatalom.

Alkotmány: az állam és a társadalom alapműködését meghatározó törvény.

Alkotmányos monarchia: olyan államforma, ahol a király hatalma a parlamenttől elfogadott alkotmányon nyugszik. A királynak korlátozott hatalma van, A hadsereg, pénzügyek ellenőrzése a parlament kezében van. Először Angliában alakult ki a 17. században

Alkotmányozó nemzetgyűlés: 1789-ben a Forradalom kirobbanása után Franciaországban az rendi gyűlés átalakult alkotmányozó nemzetgyűléssé. Feladata a Francia alkotmány megszerkesztése volt. 1789 – 1791 között Franciaországban a törvényhozó hatalom.

Alsó tábla: a magyar rendi országgyűlés egyik háza. Tanácskozásai a vármegyei követek, a káptalanok és a szabad királyi küldöttei vehettek részt..

Amerikai függetlenségi nyilatkozat: 1776 június 4 – én adták ki Thomas Jefferson fogalmazta meg. Kimondja a 13 amerikai gyarmat függetlenségét. Tartalmazza a személyes szabadságjogokat. A rabszolgaságot ne törli el a déli gyarmatok miatt

Antiszemitizmus: zsidóellenesség. A középkorban elsősorban a zsidók vallási elkülönülése adott alapot. Az újkortól kezdve gazdasági okok is szerepet játszottak

Anabaptista: népi reformáció egyik irányzata.. újrakeresztelők.felnőt körban mindenkit újra keresztelnek és maga választja meg vallását. Münzer Tamás követői.

Anglikán egyház: Angliában VIII. Henrik által létrehozott vallási irányzat, a római katolikus egyház szertartásrendjét átvészi , de az egyház elén az angol király áll.

Antitrinitárius: unitárius, népi reformáció egyik irányzata. Szentháromság tagadók. Servét Mihály követői

Assingnata: a francia forradalom idején használt pénz. Az egyházi birtokok kisajátítása után az assingnaták az állami vagyon vásárlására szolgáló utalványok voltak. Később a pénz szerepét töltötte be. Fedezete föld volt. Mivel nagy mennyiségben bocsájtották ki elértéktelenedett.

Asszimiláció: beolvadás, hasonlívá válás. Egy adott etnikai közösségbe történő fokozatos beépülés. Beszélhetünk természetes(gazdasági változások és az elvándorlás idéz elő) és erőszakos(államhatalom kényszerít ki.) asszimilációról.

Asszonyok menete: 1789 október 5 – én az éhségtől és a szónokoktól feltűzelt jórész asszonyokból álló tömeg Párizsból Versaillesbe vonult. A királyi családot Párizsba költöztették.

Aulikus: udvarhű nemesség

Autonómia: valamely államon belül egyes területek törvénnyel szavatolt önálló közigazgatási joga A 19. századtól a nemzetiségek legfontosabb követelése.

Áprilisi törvények: 1848 április 11-én szentesíti V. Ferdinánd. 31 pontból áll. A törvényeket három főbb csoportra lehet osztani:

első csoportja a nemzeti függetlenség ügyét tárgyaló törvények.

Tartalmuk:

Évenkénti országgyűlés Pesten (4.tc.) ,a részek és határőrvidékek közigazgatásának megszervezése (6.tc.), Erdély és a királyi Mo. uniója (7.tc.), cenzúra eltörlése, szabad költözés joga (18.tc.), Magyarországon minden vallás bevett vallás kivéve a zsidót.

Második csoportja a polgári átalakulást szorgalmazó törvények:

9. tc. úrbéri viszonyok rendezése

13. tc. eltörli a tizedet

15. tc. eltörli az ősiséget

22. tc. nemzetőrség felállítása

harmadik csoport: polgári és emberi szabadságjogokról szóló törvények

8. tc. közteherviselés

5. tc. népképviselői országgyűlés felállítása. Választó és választható mindaz aki 24. életévét betöltötte, férfi és tud magyarul. A választhatóságot cenzushoz köti. A nemes és a polgár rendelkezik a választójoggal. A parasztok, ha egynegyed telekkel rendelkeznek, vagy 300Ft értékű házzal. A kézműves és a kereskedő, ha van telephelye, műhelye, legalább 1 segédet tud foglalkoztatni, és az évi jövedelme 100ft felett van. Az értelmiségieknek nem köti cenzushoz.

A törvények hibái:

- Az osztrák császár és a Magyar királyközi jogviszonyt nem tisztázta.
- A nemzetiségi kérdést nem tisztázta
- A parasztok helyét nem tisztázta

Bécs 1848 nyarára leveri a többi tartományban a forradalmat és 1848 nyarán Magyarország. ellen fordul. Bécs a magyar kormány ellen szítja a nemzetiségieket. 1848 kora nyarára a szerbek és románok fellázadnak, júniusban az udvar követeli a hadügyi és pénzügyi tárca irányítását. 1848 július 11 az országgyűlés megszavazza az újoncoszást. A kormány feloszlik, Széchenyi idegösszeomlást kap. Ezután a kormánytagok nagy része lemond kivéve Mészáros, Szemere és Kossuth, akik Megalakítják a honvédelmi bizottmányt. Ez lesz az ideiglenes végrehajtó hatalom

Azték: közép – amerikai indián nép, mely a térség legerősebb államát hozta létre a 14. század elején. Fejlett volt gazdasági és kulturális életük. Fővárosuk Tenochtitlán.

Árumegállító jog: ha a város ezzel a joggal volt

Batthyány – kormány:

Gr. Batthyányi Lajos	miniszterelnök
Szemere Bertalan	belügyminiszter
Kossuth Lajos	pénzügyminiszter
Deák Ferenc	igazságügy miniszter
Klauzál Gábor	földművelés és iparügyi
áró Eötvös József	oktatás vallásügyi miniszter
Herceg Esterhazy Pál	külügyminiszter
Gr. Széchenyi István	közlekedés közmunkaügyi
Mészáros Lázár	hadügyminiszter

Barokk: a reneszánszt követő a 16. században kibontakozó és a 17. században kiteljesedő korstílus. A barokkot mozgalmasság, túldíszítettség, építészetben a csavar formák, az ünnepélyesség jellemezte. A katolikus megújulással együtt indult, de a protestáns országokban is elterjedt

Békepárt: 1849 – ben Debrecenbe költözött országgyűlés azon csoportját nevezték így, akik az eredeti célkitűzéshez ragaszkodva nem zárták ki a megegyezés gondolatát. A megnevezés megtévesztő, mert a mérsékelt képviselők soha nem szerveződtek még csoporttá sem.

Bekerítés: Angliában játszódtott le a folyama. A szabad parasztok földeket béreltek a nemesektől. A nemesség egy idő után ráébredt, hogy több haszna van, ha a területeket legelőként hasznosítják. A bérlő parasztokat elkergették, akik a városokban kerestek megélhetési lehetőséget. Törvényekkel kényszerítették, hogy a manufaktúrákban bémunkások legyenek. A termő területeket pedig legelőkké alakították át.

Bevándorlás: a népesség áttelepülése valamely országba. Magyarországra a török kiűzése után a 18. században érkeztek nagyszámú bevándorlók.

Bevett felekezet: Magyarországon és Erdélyben a törvények által engedélyezett vallási felekezet

Bevett vallás: Erdélyben az államilag elismert, teljes szabadságot élvező felekezetek megjelölése. A kifejezés a magyarországi közéletbe is bekerült. Magyarországon a protestánsok, görögkeletiek, az unitáriusok, majd az izraeliták nyerték el a bevett vallás szabadságot.

Bémunkás: a manufaktúrákban dolgozó személy, aki munkájáért munkabért kap.

Bocskoros nemes: nemesi címmel rendelkező, de földbirtokkal nem rendelkező nemes. Másképpen „hétszilvafás nemes”

Bojkott: valamely magtartás kieroszakolása a kapcsolatok megszakításával.

Búcsucédula: a bocsánatos bűnököt meg lehetett vele vásárolni. A 15. században. Luther tiltakozott ellene, követelte megszüntetését.

Centralisták: liberális nemesség egyik csoportja a reformkorban. Az 1840 – es években léptek színre. Erős központosított polgári állameszmény az elképzelése. Képviselői: Eötvös József, Trefort Ágoston, Szalay László

Cenzusos választójog: vagyonhoz kötött választójog

Code Napoleon: Napóleon által létrehozott polgári törvénykönyv, a modern polgári törvénykönyvek alapja.

Conyagi – liga: Habsburg – ellenes szövetség 1515 – ben jött létre. Pápa, Franciaország, a török szultán, Velence vezetésével jött létre.

„Cuius regio eus religio” : akié a föld azé a vallás. 1555 augsburgi vallásbéke határozata a nemes vallását kell követnie a jobbágnak is.

Demográfiai robbanás: hirtelen népségnövekedés
Despotizmus: korlátlan uralkodói hatalommal rendelkező rendszer. A hatalmat gyakran isteni eredetűnek tulajdonították.

Devalváció: pénz leértékelése. Az infláció megállítása érdekében alkalmazzák.

Diktatúra: egyes személyek vagy csoportok erőszakos, a hadseregrel támaszkodó uralma.

Dogma: Valamely vallás vagy hitelv alapvető elgondolása, amelyhez a tanok követőinek tartaniuk kell magukat.

Ellenreformáció: a katolikus egyház mozgalam areformáció tanításai ellen. Iskolákat, inkvizíciót, indexet hozza létre.

Ellenzéki Párt: : Vezetője gr Batthyány Lajos. Tagjai: Deák Ferenc, Kossuth Lajos. Politikai programjukat az Ellenzéki Nyilatkozatban fogalmazták meg. Ez a program tartalmazta a közteherviselést, nem nemesek választójogát, kötelező örökváltságot és az ősiség eltörlését.

Eredeti tőkefelhalmozás: Az a folyamat, amelynek során az egyik oldalon a termelő erő 8 munkaerő) mások oldalon pedig a nyersanyagok, alapanyagok halmozódtak fel.

Emberi és polgári jogok Nyilatkozata: a francia forradalom kezdetén 1789 augusztus 26 – án a liberális polgárság és a nemesség által kiadott kiáltvány, mely az alkotmányos átalakulás alapelveit tartalmazza.

Emigráns: politikai, vallási okokból külföldre kényszerülők csoportja.

Enciklopédia: a francia felvilágosodás nagy összefoglaló munkája. A felvilágosodás szellemében összegyűjtötték a kor ismereteit.

Evangélikus: Luther követői, más néven ágostoni hitvallás

Érdekegyesítés: magyar liberalizmus alapeszméje és sajátossága a reformkorban. A kormánnyal szemben csak a jobbagysággal alkotott nemzeti egység lehet ütőképes. A liberális nemességgel elfogadtatták, hogy ennek érdekében fogadja be az alkotmány sáncaiba a jobbagyságot, részesítse jogokba és juttatásokba.

Felelős kormány: országgyűlésnek felelős kormány. Intézkedéseikért együttesen felelősek.

Felirati párt: 1861 – ben alakult, Deák Ferenc a vezetője, Ferenc Józsefet elfogadja magyar királynak, az 1848 – as törvényeket maximumnak tekinti. Felirat formájában akarják visszautasítani a februári pátentst.

Felsőháza: a magyar rendi országgyűlés egyik háza, melybe a főnemesek születésüknél, a főpapok és főispánok hivataluknál fogva személyesen vehettek részt.

Felvilágosodás: a 17 – 18. században megjelenő eszmeáramlat. Angliából indul el, de Franciaországban teljeseedik ki. Képviselői az ész nevében felvilágosítással, tanítással kívánta a világot megváltani. Felleptek a régi értékek ellen, támadta az egyházat, s annak befolyását. Pártolta a polgári szabadságjogokat, a polgári átalakulás híve volt.

Felvilágosult abszolutizmus: a középkori gazdasági társadalmi rendszer fenntartására törekvő abszolutista kormányzati rendszer. A 18. századi Európában. Egyes uralkodók sa felvilágosodás eszméinek hatására polgári jellegű reformokat vettek be, de alapvetően nem változtattak az abszolutista kormányzati rendszeren. Merkantilista gazdaságpolitikát folytattak, igyekeztek a jobbagyságot megvédeni a földesúri túlkapasokkal szemben, korlátozták a rendi kiváltságokat és az egyház jogait. Szociális, gazdasági, oktatási reformokat vettek be, támogatták az új gazdálkodási

módszereket. Más vallásúakkal szemben toleranciát hirdettek.

Fontolva haladók: az 1830 – as évek végén megjelenő újkonzervatív irányzat. Szakított a reformok merev elutasításával, sőt mérsékelt reformokat javasolt, annak érdekében, hogy megakadályozza a nemesség felsorakozását a reformtábor mögött. Legjelentősebb képviselője: Desseffy Aurél.

Fordított canossa eljárás: VI. Pius pápa és II. József találkozója 1782 – ben A pápa sikertelen kísérletet tett a császár egyházpolitikai reformjainak megakadályozására. A kifejezés az 1077 –es Canossa – eljárásra utal, amikor IV. Henrik császár VII. Gergely pápához járult feloldozásáért.

Forspont: a magyar területeken a 17. századtól kezdve általánosan elterjedt jobbágyi szolgáltatás. Az állami adók közé tartozik. A jobbágy köteles volt igavonó állataival a katonai, postai vagy kincstári szállítások rendelkezésére bocsátani.

Francia 1791-es alkotmány: új polgári liberális alkotmányt, amelyben a törvényhozó, a végrehajtó, és az igazságszolgáltató hatalmat különválasztották. A tényleges hatalom a választott képviselők közül álló törvényhozás kezébe került. A király hatáskörét jelentős mértékben korlátozták. A törvény előtti egyenlőséget, közteherviselést, szólás, és sajtószabadságot biztosított a törvény. A Francia katolikus egyház Rómától való függése formálissá vált. A választásokban is reformokat vezettek be. A választójogot, és a megválaszthatóságot cenzuszhoz kötötték. (tulajdon) Az 1791-es alkotmány haladó polgári liberális alkotmány.

Francia rendi gyűlés: 1302 – ben IV. Fülöp hívta össze pápa elleni háború miatt. 1614 – ig rendszeresen ülésezett. 3 kamarás törvényhozó testület. Papság(főpapság és alsó papság képviselői) nemesség (főnemesség és közép-nemesség képviselői) harmadik rendszer (szabad királyi városok, szabad parasztszok követei.) rendszerként 300 fő, rendszerként 1 szavazata van. 1789 – ben hívták össze utóljára. A harmadik rend tette ki a lakosság 98% - át 1789-ben

Függetlenségi Nyilatkozat: 1849 április 14.-én adják ki. Szacsy Imre fogalmazza meg. Kimondja Magyarország függetlenségét és a Habsburg ház trónfosztását. Magyarország más nemzetekkel békében kíván élni. Az államformát később határozzák meg. Egyedül a törökök ismerik el. Kossuth kormányzó lesz, jogköre csökken. Rendeleteit csak miniszteri ellenjegyzéssel lehet beiktatni. Kimondják az új kormány megalakítását

Géprombolás: az ösztönös munkásmozgalom megnyilvánuló formája a 19. század elején. A munkások a gépek alkalmazásában látták nyomoruk fő okát, ezért összetörték a gépeket. Elsősorban Angliában és Franciaországban voltak ilyen mozgalmak.

Gironde: a középpolgárság érdekeit képviselő, akik nevüket onnan kapták, hogy Gironde megyéből érkeztek. Legjelentősebb képviselőjük Brissot volt. Többségük az alkotmányos királyság híve volt.

Gyarmatosítás: a 16. század óta az európai hatalmak területszerzése a világ különböző pontjain. Az adott terület elfoglalása, gazdasági kirablása, majd katonai megszállása

Hajózási törvény: 1651 – ben Oliver Cromwell adta ki Angliában. Angliába csak angol hajó vagy annak az országnak a hajója hozhat árut, ahonnan az áru származik.

Habsburg – Jagelló házassági szerződés: 1515 – ben elfogadott szerződés, mely szerint Jagelló Anna hozzá megy I. Ferdinándhoz és Jagelló II. Lajos feleségül vesz Habsburg Máriát. Ha a Jagellók fiú utód nélkül halnak meg a Habsburgokra száll a magyar trón.

Harmadik rend: Franciaországban a polgárság.

Hétéves háború: Európában az osztrákok Szilézia visszaszerzéséért harcoltak eredménytelenül a poroszokkal, még a tengereken franciák és az angolok ellen küzdöttek. A franciák ekkor veszítették el Kanadát. 1756-63 között.

Hitel: 1830 - ban Széchenyi István politikai programját tartalmazó munka.

Horia Klossa felkelés 1784 erdélyi parasztfelkelés
Honvédelmi Bizottmány: Kossuth Lajos, Szenere Bertalan és Mészáros Lázár a tagjai, a végrehajtó hatalom 1848 szeptember – 1849 április között

„hosszú 19. század” 1789-től 1914- ig tartó időszak elnevezése

Ígás robot: a jobbágy ígás állataival végzett munkaszolgáltatása. 1767 – es Úrbéri rendelet szerint egész telek után heti 1 nap ilyen robotot kellett a jobbágyoknak teljesíteni.

Independens: az Angol polgári forradalom idején kialakuló vallási mozgalom. Az egyházközösségek egymástól függetlenek. Az emberi törvényeket nem lehet az isteni törvények fölé helyezni. Később a parlamentiek radikálisabb irányzata. Vezetője Oliver Cromwell. A király kivégzését támogatták, majd a köztársaság hívei voltak.

Index: tiltot könyvek jegyzéke

Infrastruktúra: azoknak a létesítményeknek az összessége, amelyek az ipari termelés állított elő, közvetlenül nem vesz részt az ipari termelésben de annak nélkülözhetetlen előfeltétele. (Pl: vasút, közút)

Inkák: dél – amerikai indián nép Birodalmuk fénykora a 15 – 16 század. Differenciált társadalom, fejlett gazdaság, az európaiat meghaladó kulturális szint jellemezte.

Ipari forradalom: az a 18. században kibontakozó gazdasági – társadalmi folyamat, amelynek során az elsődleges termelési formává az ipari termelés vált és a mezőgazdaság szerepe jelentősen csökkent

Irreguláris haderő: egységes irányítással és fegyvellemmel nem rendelkező haderő. Nem képzett haderő

Istállózó állattartás: az állatokat istállóban tartották egész évben. A takarmánynövényt megtermelték. Ezzel az állattállomány jelentősen megnövekedett.

Jakubinusok: radikális baloldali csoportosulás, akik a kispolgárság érdekeit képviselték. Általános választójogot követeltek, a vezetőjük Robespierre volt, é (Szent Jakab kolostorban tartották gyűléseiket, innen kapták a nevüket

Jezsuita rend: 1540 – ben Loyolai szent Ignác alapította rend. Katonai jellegű rend. A katolikus egyház tanait erősíti.

Jogok nyilatkozata: a dicsőséges forradalmat követően Orániai Vilmos adta ki Angliában. Biztosította a polgári szabadságjogokat és az alkotmányos monarchia alapelveit tartalmazza

Jobbágyok: a kora középkor végére a szabad parasztokból, colonusokból és rabszolgákból kialakult társadalmi csoport. A földbirtokos joghatósága alá tartoztak, a földbirtokosok területéből kapott jobbágytelkeket használtatva. A használat fejében robotmunkával, ajándékkal és terményadóval tartoztak a földbirtokosnak. Adót fizettek a földesúrnak (robot, ajándék, kilenced) egyháznak (tized) államnak (kapuadó)

Jobbágyrendelet: II. József két rendelete az uralkodó eltörli az örökös jobbágyságot és szabaddá tette, hogy a jobbágyok mesterséget tanulhassanak.

Jobboldal: a politikai középnel konzervatívabb politikai csoportosulás elnevezése, melyek jobban ragaszkodnak a hagyományokhoz. A kifejezés a francia forradalom alatt született, mivel ennek az irányzatnak a képviselői az Alkotmányozó nemzetgyűlésben az elnök jobb oldalán helyezkedtek el.

Jozefinisták: II. József hívei A felvilágosult abszolutizmus intézkedéseit támogatták, am amikor az uralkodó a magyar nemzeti érdekekkel is szembe fordult kezdtek eltávolodni tőle. Legjelentősebb képviselői: Hajnóczy József, Kazinczy Ferenc

Kalapos király: II. József nem koronáztatta meg magát, mert nem akart az aranybullára felesküdni. Ezért nevezik így.

Karavella. A 15. század végén megjelenő új hajótípus. Több árbocos, magas építményű hajó, összetett vitorlarendszere van.

Kápolnai unió: 1437 – ben a magyar nemesek, a szász polgárok és székely előkelők szövetsége a külső és belső ellenség ellen.

Karlócai béke: 1699 a Temesköz kivételével Magyarország felszabadult a török uralom alól

Kettős adózás: a török hódoltsági területen a jobbágyok egyszerre adóztak a török és magyar földesúrnak..

KÁTÉ: kérdés-felelek formában kidolgozott politikai program

Kettős vámhatár: 1754 – 1850 Magyarország és a birodalom többi területe között vámhatárt húz. A magyar kereskedők, ha a birodalmon kívülre szállítottak árut, akkor két helyen fizettek vámot. (Mo és a Birodalom határán is. 9A magyar mezőgazdasági termékek és nyersanyagok kivételére alacsony vámokat alkalmaz, ugyanakkor a magyar iparcikkeket magas vámtarifával engedni kívinni. A cseh és osztrák ipar termékeire viszont alacsony tarifát alkalmaz. Ezzel Magyarország gazdasági fejlődését egyoldalúvá tette. Magyarország a Habsburg Birodalmat ellátta olcsó mezőgazdasági termékekkel és az ipar felvevőpiaca lett.

Két szín alatti áldozás: az istentiszteleten vagy misén az utolsó vacsora emlékére bemutatott áldozás során Krisztus testét és vérének jelképező kenyérből és borból a hívek is részesülnek.

Khasz birtok: török szultán saját kezelésű birtoka

Kilenced: a termény kilencedik tized része, amit a jobbágy a földesúrnak fizet. I. Lajos vezette be

Kis jégkorszak: Földünk éghajlata a földtörténet során többször változott. Az egymást követő jégkorszakok közötti felmelegedések nem egyneműek, hanem kisebb felmelegedések és lehűlések váltogatják egymást .A X. században felmelegedés, a XIV és XVII században lehűlés történt Az emberek akik alapvetően a mezőgazdaságból éltek a lehűléshez nehezebben alkalmazkodtak, így éhínségek, válságok kísérték a kisebb jégkorszakot

Klasszicizmus: klasszikus római-görög hagyományok felelevenítő korstílus a XVIII-XIX században. Kialakulása a felvilágosodással függ össze. Az építészetben az antik formák , a nyugalom, a tiszta formák, az irodalomban a kifinomultság, a szabályok tiszteletben tartása jellemezte.

Koalíció: államok vagy pártok szövetsége. A Napoleon ellen szövetségre lépők hatalmak egyesülése.

Konkviztádor: spanyol hódító. Latin – Amerikába érkező spanyol kalandorok, akik kifosztották az indián őslakosokat, és vezető tisztségeket, címeket, birtokokat szereztek a gyarmatokon.

Kontinentális zárlat: 1806 – ban Poroszország ellen fordult és Jénánál valamint Auerstádnál megverte a porosz seregeket. Bevonult Berlinbe, és itt kihirdette a kontinentális zárlatot. Egész Európának megtiltotta, hogy kereskedjen Angliával. A gazdasági blokád azonban sokkal jobban sújtotta a kontinens országait, mint Angliát. Anglia gyarmataira támaszkodva szinte meg sem érezte a blokádot ellenben a kontinensen működő manufaktúrák sok nyersanyagot csak az Angol gyarmatokról tudtak beszerezni. Ez az iparágak hanyatlásához és az árak emelkedéséhez vezetett. Ráadásul nem mindegyik ország tudta betartania zárlatot, mert az a gazdaság teljes összeomlásához vezetett. (Oroszország rá volt utalva Angliára, hogy gabonáját értékesítse.

Konvent: 1792 – 1795 között a francia forradalom törvényhozó testülete Tagjait népképviselői úton választották, ezért összetétele radikálisabb volt az ország politikai erőviszonyainál. Jobboldalán a gironde , még baloldalán a jakubinusok ültek. A kettő között az erősebb mellett szavazó mocsár állt. Összetétele többször változott 1793 – ban eltávolították a girondiakat, majd 1794 – ben a jakubinusokat.

Konzervativizmus: elavult politikai eszmerendszerhez, irányzathoz való ragaszkodást kifejező világnézet. A nagy francia forradalom ellenhatásaként jött létre a 18 – 19 század fordulóján. Magyarországon a 19 század elejétől szerveződött politikai irányzattá.

Kormányzó: a magyar történelem folyamán a királyok valamilyen okból történő akadályoztatása esetén választott államfő. 1849 – ben kormányzóválasztásra azért került sor, mert nem akartak dönteni az államformáról

Kötelező örökváltság: reformkori Magyarországon a jobbágyfelszabadítás egyik módja, Kötelezővé tette a jobbágyok felszabadítását, és a nemességet államilag kártalanították

Követutasítás: a megyei közgyűlés által megszavazott program, amit a megyei követeknek az országgyűlésen be kellett tartani.

Közteherviselés: közterhek kirovása mindenkire, megkülönböztetés nélkül.

Kurucok: II. Rákóczi Ferenc követői

Labancok: a Habsburgok katonáit nevezték így Bárki bármilyen törvényt megvétozhatott. Ez lehetetlenné tette az állam működését.

Labdaházii eskü: a harmadik rend képviselőinek fogadalma, hogy nem oszlanak fel az alkotmányosság elfogadásáig. A gyűlést azért tartották a labdaházban, mert a rendi gyűlé s üléstermét a király számára átalakították. A harmadik rend képviselői ezt provokációnak tartották.

Liberalizmus: 18. században kialakuló eszmerendszer. Népképviseleti parlamentet, az uralkodó korlátlan hatalmának megszüntetését, közteherviselést, az egyén szabadságának növelését, az állami beavatkozástól mentes gazdasági életet, vélemény és gondolatszabadságot hirdetette. Virágkora a 19. századra esett. Magyarországon a reformkorban jelent meg.

Liberum vétó: szabad ellenzéki jog Lengyelországban minden nemes rendelkezett ezzel. Bárki bármilyen törvényt megvétozhatott. Ez lehetetlenné tette az állam működését lázadása, mert a bécsi udvar meg akarta adóztatni őket. A békés, fegyvertelen felkelőkbe bele löttek a császári katonák.

Magyar jakubinus mozgalom: a nagy francia forradalom hatására Martinovics Ignác által 1794 – ben szervezett titkos mozgalom tagjai. Főként polgári származású értelmiségiek és felvilágosult nemesek vettek rész benne. Két társaságba szerveződtek. A mérsékeltbb Reformátorok Társasága és a radikálisabb Szabadság Egyenlőség Társasága. Céljuk polgári demokratikus és szövetségi alapon szerveződött köztársaság megteremtése volt. A mozgalmat a bécsi udvar felszámolta vezetőit kivégeztette.

Maják: közép – amerikai indiánok, államuk a 6 – 8 században, majd a 10 – 14. században virágzott. Fejlett volt gazdasági és kulturális életük, de nem alakult ki központi hatalom. Így könnyen meg tudták hódítani az európai gyarmatosítók.

Manufaktúra ipar: 15 – 16. században megjelenő ipari termelési forma. Mennyiségre törekedtek, munkamegosztás van, bérmunkásokat alkalmaztak, a tulajdonos nem vet részt a termelésben. Többnyire kézi eszközökkel dolgoztak

Második jobbágyosság: Közép – Kelet – Európára jellemző. A térség kereskedői, nemesei csak mezőgazdasági termékekkel tudtak belépni a piacra. Ezért igyekeztek a terméseket növelni. Növelték a majorsági területet és ezzel a robotot, a terményadót pénzben szedték be. A jobbágyok szabad költözési jogát megvonták. A jobbágyok helyzetének romlását nevezzük második jobbágyágnak.

Madéfalvi veszedelem: 1764 közsékelyek lázadása, mert a bécsi udvar meg akarta adóztatni őket. A békés, fegyvertelen felkelőkbe bele löttek a császári katonák.

Merkantilizmus: Colbert által kidolgozott gazdaságpolitika, a hazai ipart igyekszik támogatni. Védővámokkal védi a hazai ipart. Arra törekszik, hogy pozitív kereskedelmi mérleg alakuljon ki. A kivitel több legyen, mint a behozatal.

Migráció: A népesség lakhelyváltoztatása, elvándorlása

Monopoliumok: valamely tevékenység végzésére való kizárólagos jog. Verseny korlátozása a magas árak biztosítása érdekében

Montesquieii elv: Akkor demokratikus egy állam, ha a végrehajtó, törvényhozó és igazságszolgáltató hatalmat külön választják.

Nacionalizmus: nemzeti kérdéseket a politikai-társadalmi élet központjába állító újkori politikai és ideológia irányzat. A társadalom alapvető kategóriájának a nemzet tagjait tartotta. Az újkori nemzetállamok létrejöttében általában pozitív szerepet töltött be.

Nagy félelem: 1789 július – augusztus. A bastielles lerombolása után vidéken is megmozdulások robbantak ki. Nemesi kuriákat, kastélyokat támadtak meg a felfegyverzett parasztok. A nemesség egy része már ekkor elhagyta Franciaország területét. Ennek hatására mondtak le nemesi előjogaikról.

Nádor: a magyar királyi udvarban a király helyettese, király utáni első ember

Népességnövekedés a 18. századra a halálozások száma csökkent, az átlag életkor növekedet. A születések száma nem változott. Ez a népesség emelkedéséhez vezetett.

Népszuverenitás: - népfelség. A társadalmi szerződés értelmében a népek joga van államra átruházott jogokért cserébe a hatalom ellenőrzésére, vagyis a jogok forrása a nép, a polgárok. A képviseleti rendszer révén az ellenőrzés csak a polgárok szűkebb csoportjának tartható fenn. Rousseau a nép minden tagja számára megadta volna ezt a jogot.

Nemzetország: polgárok fegyveres testülete. A vagyon és a közbiztonság, valamint forradalom vívmányainak védelme érdekében

Népszámlálás: a terület népességének pontos felmérése. Magyarországon elsőként II. József tartott népszámlálást. 1784-87 között. A nemesség körében óriási felháborodást keltett, mert megadóztatásuk előkészítésének tekintették. Az első pontos adatokat szolgáltatotta a népességről

Nyelvrendelet: II. József rendelete, mely a latin helyett a németet tette államnyelvvé (1784). Az uralkodó célja az egységes birodalom kialakítása, az ügyintézés gyorsítása, a holt latin nyelv helyett, élő nyelvet akar hivatalossá tenni. Törekvés ellenállást váltott ki , a nemzeti érzések erősödtek fel a rendelet hatására.

Olmützi alkotmány: Ferenc József 1849 márc. 4 kiadja az Olmützi alkotmányt (oktrojál)

Tartalma: Magyarországot tartományokra osztotta. A birodalom ügyeinek nyilvánítja a külügyet, a belügyet a pénzügyet és az egyházat. A birodalmi gyűlés a császárral együtt gyakorolja a hatalmat, ahova követeket lehetett küldeni.

Országgyűlési ifjak: a reformkori országgyűléseken, a karzatokon helyet foglaló nemesi fiatalok. Általában joghallgatók. A reformkor lelkes híveiként hangulatot keltettek a reformok mellett

Osztrák örökösödési háború: a Habsburg – ház férfi ágának kihalása után a Habsburg Birodalom megszerzéséért folyó küzdelem. (1740-1748) A poroszok megszerezték Sziléziát, de a bajorokkal szemben Mária Terézia megvédte a birodalmat.

ónodi országgyűlésen 1707-ben az kimondták a Habsburg - ház trónfosztását. Magyarország, államformája rendi konföderáció lett. Ezen az országgyűlésen döntöttek a közteherviselés bevezetéséről is. (jövedelem alapján fizetett adó)

Önkéntes örökváltás: a jobbágyfelszabadításnak egyik módja. A jobbágy és a földbirtokos közötti szabad megegyezés során a jobbágy egy megállapodott összeget fizet, és ezért megváltotta a jobbágytelket, valamint magát és családját a jobbágyi szolgáltatások alól.

Örökös jobbágy: a jobbágyok szabad költözési jogának megvonása.

Örökváltás: a jobbágy jobbágytelek után járó szolgáltatásainak pénzbeli megváltása

Ösiség: 1351 – ben elfogadott törvény, ha a család egyenes és oldalágon kihalt akkor a királyra szállt a birtok.

Parlament: választott törvényhozó testület.

Perszonálunió: két állam uralkodója közös, de az országok megtartják különállásukat, saját államszervezetüket.

Puritán: Az angol polgári forradalom idején kialakult vallási irányzat, amely később politikai irányzat lett. A katolikus vallás ra emlékeztető dolgok kisöprése templomokból. A püspöki hatalom mellé egy világiakból álló tanács létrehozása. Őket presbitereknek nevezték. Később a parlamentiek mérsékeltebb irányzata. A királlyal való kiegyezés keresték. 1648 – ban kizárták őket a parlamentből.

Porció: a hadi adó természetben fizetett része. A 17- 18. században. A parasztnál elszállásolt katonák élelmezését jelentette.

Pragmatica Sanctio: Habsburg – ház nőági örökösödése 1722/23 – as országgyűlés vezette be.

Predestináció: eleve elrendeltetés. A református vallás szerint mindenkinek eleve meg van írva a sorsa

Protestáns: Kálvin követői, más néven: kálvinista vagy helvét hitvallás

Rákosi végzés: 1505 – ben elfogadott megállapodás, ha a Jagellók kihálnak, akkor csak magyar származású örökölheti a trónt.

Rácok: szerbek régi magyar népneve.

Ratoi Educationis: 1777 Mária Terézia vezette be. 6 – 12 éves kor között kötelezővé tette z oktatást. A rendelete nem lehetett végrehajtani.

Reformkor: 1825 – 1848 a magyar polgárosodás és nemzeté válás döntő szakasza. A fő célkitűzés a birodalmon belüli minél teljesebb függetlenség és polgári átalakulás volt

Reguláris hadsereg: rendezett, képzett hadsereg. Állam által fenntartott hadsereg.

Rideg állattartás: az állatokat kora tavasztól késő őszig a legelőn tartották és csak a téli időszakban telelték istállóba. Az állatállomány nem növekedett, mert a téli időszakban az istálló csak kevés állat befogadására volt képes. Ezért az állatállomány jelentős részét levágták.

Robot: a jobbágy ingyen munkája a földbirtokos majorsági területén.

Röghöz kötés: a jobbágyok szabad költözési jogának megvonása

Restauráció: 1660 – 1688 közötti időszak Angliában. II. Károly (1660-1685) és II. Jakab(1685-1688) uralkodása Kísérletet tettek a korlátlan királyi hatalom visszaállítására.

Romantika : művészeti, irodalmi irányzat. A 18. század végén. A misztikum, a vallásosság és a múlt felé fordul. Kedveli az egzotikus tájakat, a középkort, a végletes megközelítéseket. Különböző eszmeáramlatokkal, így a nemzeti érzésekkel is szorosan összefügg.

Sans-culotte: Párizsban a kispolgári és munkás tömeg, amely a forradalom idején többször kieroszakolta a radikális változásokat. Fellépésük erőszakos volt. Állami segélyeket, árak maximalizálását követelték. A közvetlen képviselő hívei voltak. Politikai szerepet a forradalom folyamatos balrafordulása idején játszott.

sárospataki országgyűlés. 1708 kimondta, hogy mindazok a katonák, akik a szabadságharc végéig kitartanak Rákóczi mellett örök szabadságot, kapnak és lakóhelyük a hajdúvárosok mintájára kiváltságot kap.

Simonia: egyházi tisztségek adás - vétele

Spanyol örökösödési háború: 1701 – 1714 között zajlott a spanyol trónért XIV. Lajos és az osztrák Habsburgok között. Kezdetben a franciák nyertek, XIV: Lajos ezért is támogatta a magyarországi mozgalmakat, majd az 1704 – es hochstadti csata után a Habsburgok kezébe került a kezdeményezés. 1714 – ben a reihstadti békével ért véget a háború. XIV. Lajos unokája örökölte a trónt de Spanyolországot és Franciaországot nem lehetett egyesíteni.

Speyeri birodalmi gyűlés: 1529 Lutren hívei szabadon gyakorolhatta hatalmát, de nem terjeszthette.

Szabad paraszt: saját földterülettel rendelkező jobbágyi kötöttségektől mentes paraszti réteg.

Szandzsák: Török birodalomban közigazgatási egység.

Szatmári béke: 1711, ha a kurucok felesküsznek a királyra, megtarthatják birtokaikat, és büntetlenséget élveznek.

Szent Szövetség: 1815 – ben Napóleon legyőzése után kötötték meg Bécsben a Szent Szövetséget. Lényegében az orosz cár, az osztrák császár és a porosz királyvezetésével jött létre a megállapodás, amelyet valamennyi európai állam aláírt kivéve a törökök és az angolok. Ebben a szerződésben megállapodtak:

- Franciaországot visszakényszerítik természetes határai közé
- Belgiumot Hollandiához csatolták
- Svédország megkapta Norvégiát
- Itália és Németország széttagoltsága megmaradt
- Lengyelország önállóságát sem állították vissza
- Fenntartják a feudális monarchiákat és ha kell fegyveres erővel avatkoznak be az egyes mozgalmakba.

Az osztozkodás végül is az Angol diplomácia győzelmét hozta és megvalósult a kontinentális egyensúly.

Széchenyi országgyűlés, 1705 a magyarországi rendek Rákóczit az ország vezérő fejedelmévé választották

Szpáhi: török lovas katona

Szultán: a török birodalom vezetője.

Talpasok: a Rákóczi – szabadságharc gyalogos katonái

Tavaszi Hadjárat: Wetter Antal kidolgozza a tavaszi hadjárat haditervét, amelynek célja az ország területének visszafoglalása a Tisza vonaláig. Április elsején megindul a támadás.

- április 2. Hatvan
- április 4. Tápióbicske
- április 6. Isaszeg
- április 10. Vác
- április 19. Nagysálló

ezután a Magyar hadsereg átkel a Dunán, az osztrák sereg Bécs felé menekül.

Tized: a termény tizedik tized része, amit a jobbágy az egyháznak fizet. I. István vezette be.

Tizenkét pont:

1. sajtószabadság, cenzúra eltörlése
2. felelős kormány
3. évenkénti országgyűlés Pesten
4. törvény előtti egyenlőség vallási és polgári tekintetben
5. nemzetőrség
6. közteherviselés
7. úrbéri viszonyok megszüntetése
8. népképviselői országgyűlés
9. Nemzeti Bank
10. a magyar katonákat ne vigyék külföldre, a külföldieket vigyék el tőlünk
11. a politikai status-foglyok szabadon bocsátása

12. unió

Tolerancia: türelem. A felvilágosodás hatására elsősorban a vallásokkal kapcsolatban mutatkozott meg. A felvilágosult abszolutizmus uralkodói elsősorban a protestánsok és az ortodoxok számára szélesebb, a zsidóság számára szűkebb jogokat biztosít.

Tordai országgyűlés: 1568 Erdélyben vallásszabadságot biztosított

Tordasilleai szerződés: 1494 – ben a spanyolok és portugálok felosztották egymás között a felfedezett új területeket.

Tripártitum: Hármaskönyv. Werbőczy István készítette. Jogszokás gyűjtemény. Nem emelték törvényerőre. Tartalmazta a jobbágyok szabad költözési jogának megvonását.

Törvényhozó Nemzetgyűlés: 1791 -1792 a francia forradalom törvényhozó testülete. Jobboldalt az alkotmányos monarchisták, baloldalt a gironde képviselte.

Türelmi rendelet: II. József rendelet. A bevett felekezetek számára szabad vallásgyakorlatot biztosít bizonyos feltételekkel

Utopisztikus szocializmus: egy eljövendő egyenlőségen alapuló társadalmat elképzelő filozófiai- közgazdasági irányzat., amely a gazdasági társadalmi realitásokat figyelmen kívül hagyja. Elvetették a társadalom erőszakos úton történő átalakítását.

Urbanizáció: városiasodás. A népesség városokba áramlása.

Úrbéri rendelet. 1767 Mária Terézia. Szabályozta a jobbágyok adóit és szolgáltatásait. Heti 1 nap ígás vagy két nap gyalogos robot, amit dologidőben duplázni lehet, és ezt később beszámítják. Szabályozta a tized, kilenced, ajándék mértékét

Ültetvény: nagy területen egy adott növényt természetnek rabszolga munkaerővel.

Váradai egyezmény: 1444 – ben a törökök és magyarok között létrejött megállapodás. A törökök kiűrtették Szerbiát. 10 évre fegyverszünetet kötöttek, a törökök 100000 aranytallért fizettek hadisarcnak. A szerződést a magyarok a törökök biztatására megszegették.

Városiasodás: az ipari termelési forma előtérbe kerülésével a parasztok nagy számmal költöztek a városba és kerestek ott megélhetési lehetőséget.

Vetésforgó: az ugar kiiktatásával, a teljes megművelhető területre terjedő földművelési eljárás. Takarmánynövényeket természetek. E rendszer lehetővé teszi az istállózó állattartást, a trágyázás pedig lehetővé tette a termésátlagok növekedéséhez.

Versaillesi béke: 1783 – ban az Amerikai Függetlenségi háborút lezáró béke. Nagy – Britannia kénytelen volt vereségét elismerni és kimondták a 13 amerikai gyarmat függetlenségét.

Védegyelet: 1844 – ben Kossuth Lajos által szervezett, a magyar ipar fejlődését támogató egyesület. Tagjai megfogadták, hogy 6 évig csak a magyar ipar termékeit vásárolják. A kezdeményezés elhalt, a hazai ipar fejletlensége miatt

Vétőjog: ellenállási jog, aki ilyen joggal rendelkezik bármely törvény érvénybe lépését megakadályozhatja..

Világ: Széchenyi István programját megfogalmazó munka

Világkereskedelem: Központja Nyugat – Európa. Az addig ismert valamennyi kontinens részt vett benne, nyersanyagot és árut cseréltek.

Vilajet: Török birodalomban közigazgatási egység.

Vitézlő rend: Thököly Imre katonái, kispapok, szökött jobbágyok akik fellázadtak a Habsburg uralom ellen

Wesselényi – összeesküvés: 1666-1671 Wesselényi Ferenc, Zrínyi Péter, Frangepán Ferenc, I. Rákóczi Ferenc vett részt benne. A nemesség szervezkedése a Habsburg udvar ellen. A felkelés elbukott. Vezetőket kivégezték, kivéve I. Rákóczi Ferencet.

Westfáliai béke: 1648 harminc éves háborút lezáró béke. Német – Római Császárság 300 kisebb fejedelemségből áll.. Fejedelmek szövetséget köthetnek egymással és más hatalmakkal. Egyhangú szavazással dönthettek a törvényekről.

Zsarnokölés elve: uralkodó hatalma istentől ered, ha ezzel visszaél Isten megszabadítja a zsarnoktól

Zsellér: föld nélküli paraszt

Zsoldos hadsereg: fizetett hadsereg. Az uralkodó erre támaszkodva tudta kiépíteni a rendektől független uralmát